

УДК 37.015

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-1-39>

Олена ДВОРНИК,

orcid.org/0000-0001-7561-3432

*аспірант кафедри краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук
Української інженерно-педагогічної академії
(Харків, Україна) yakowleva@ukr.net*

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ВЧИТЕЛЕМ І СОЦІАЛЬНИМ ПЕДАГОГОМ: ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ

У статті розглянуто виклики щодо соціалізації здобувачів освіти під час соціально-економічних змін в Україні. Досліджено сутність педагогічної взаємодії між вчителем і соціальним педагогом у частині створення безпечного освітнього середовища для здобувачів освіти та їх соціалізації. Проведене опитування педагогічних працівників дозволило охарактеризувати сучасний стан проблеми педагогічної взаємодії між вчителем і соціальним педагогом в сільських та міських закладах загальної середньої освіти в контексті розвитку соціальної компетентності вчителів. Розкрито відмінності між сільськими та міськими школами в Україні щодо соціально-демографічних показників та їх вплив на здійснення соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти. З'ясовано кількість педагогічних працівників, які виконують або виконували обов'язки класного керівника від їх стажу роботи. Проаналізовано стан забезпечення соціальними педагогами в сільських та міських закладах загальної середньої освіти. З'ясовано сучасний стан розуміння педагогічними працівниками основних понять щодо соціально-педагогічного супроводу. Досліджено вплив наявності соціального педагога в закладах загальної середньої освіти на розуміння його ролі педагогічними працівниками в частині соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти. Наголошено на важливості запобігання випадкам булінгу (цькування) та попередження складних життєвих обставин серед здобувачів освіти для організації безпечного освітнього середовища в сільських та міських закладах загальної середньої освіти. Результати соціального дослідження виявили відмінності між сільськими та міськими закладами загальної середньої освіти України щодо кількості випадків булінгу (цькування) та кількості здобувачів освіти, які опинились у складних життєвих обставинах. Обґрунтовано актуальність розвитку соціальної компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: *здобувач освіти, заклад загальної середньої освіти, соціальна компетентність, педагогічна взаємодія, соціально-педагогічний супровід, соціальний педагог, складні життєві обставини, булінг (цькування), безпечний освітній простір.*

Olena DVORNYK,

orcid.org/0000-0001-7561-3432

*Postgraduate student at the Department of Regional Study and Travel Activities,
Social Sciences and Humanities
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy
(Kharkiv, Ukraine) yakowleva@ukr.net*

THE CURRENT STATE OF THE PROBLEM OF PEDAGOGICAL INTERACTION BETWEEN A TEACHER AND A SOCIAL PEDAGOGUE: THE IMPACT ON THE SOCIAL COMPETENCE OF TEACHERS

The article examines the challenges regarding socialization for education seekers during socio-economic changes in Ukraine. The essence of pedagogical interaction between teachers and social pedagogues in creating a safe educational environment for education seekers and their socialization has been investigated. The conducted survey of pedagogical staff allowed for characterizing the current state of the issue of pedagogical interaction between teachers and social pedagogues in rural and urban general secondary education institutions in the context of developing teachers' social competence. Differences between rural and urban schools in Ukraine are revealed regarding social-demographic indicators and their impact on the implementation of socio-pedagogical support for education seekers. The number of pedagogical staff members who currently or previously held the position of class teacher has been determined. The correlation between the performance of class teacher duties by pedagogical staff and their years of service has been identified. The provision of social pedagogues in rural and urban general secondary education institutions has been analysed. The current understanding among pedagogical staff of the fundamental concepts related to socio-pedagogical support has been investigated. The impact of the presence of a social pedagogue in general secondary education

institutions on the understanding of their role by pedagogical staff in terms of socio-pedagogical support for education seekers has been investigated. Emphasis is placed on the importance of preventing cases of bullying and addressing difficult life circumstances among education seekers to establish a safe educational environment in rural and urban general secondary education institutions. The results of the social research revealed differences between rural and urban general secondary education institutions in Ukraine concerning the number of bullying incidents and the number of education seekers who have encountered difficult life circumstances. The relevance of developing the social competence of pedagogical staff in general secondary education institutions within the framework of postgraduate pedagogical education has been substantiated.

Key words: *education seeker, general secondary education institution, social competence, pedagogical interaction, socio-pedagogical support, social pedagogue, difficult life circumstances, bullying, safe educational environment.*

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, ставлять перед освітньою системою нові виклики щодо соціалізації та становлення здобувачів освіти. Враховуючи ці зміни, необхідно розглядати соціалізацію не лише як процесуальну характеристику, але й з урахуванням досягнутих результатів, зосереджуючись на соціально-психологічних та особистісних особливостях суб'єкта соціалізації. Одним із ключових елементів, який сприяє соціалізації здобувачів освіти у освітньому середовищі є тісна співпраця з усіма учасниками освітнього процесу. Ця співпраця здійснюється через якісну педагогічну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, зокрема між вчителем і соціальним педагогом. Адже саме вчителі та соціальні педагоги виконують важливу роль у підготовці та супроводі здобувачів освіти у процесі навчання та соціалізації.

Як зазначає С. Нікільчик, педагогічна взаємодія – найбільш гуманістично-спрямований, особистісно-орієнтований спосіб організації освітнього процесу в сучасній школі, що представляє собою особливу форму зв'язку між учасниками освітнього процесу, у ході і в результаті якого відбувається взаємне збагачення інтелектуальної, емоційної та діяльнісної сфер його учасників (Нікільчик, 2021: 4).

Педагогічна взаємодія між вчителем і соціальним педагогом передбачає встановлення плідного діалогу, підтримку, спільні зусилля та взаємодопомогу з метою створення безпечного освітнього середовища (Про повну загальну середню освіту, 2020), де здобувачі освіти мають можливість ефективно соціалізуватись та розвиватись за рахунок якісного соціально-педагогічного супроводу.

Адже соціально-педагогічний супровід є важливою складовою освітнього процесу, яка включає в себе проведення виховних заходів, організацію освітнього процесу з урахуванням всіх індивідуальних потреб кожного здобувача освіти, з метою розкриття творчого та освітнього потенціалів у дітей та їх залучення до соціального життя, сприяючи їх соціалізації.

Однак, існують певні проблеми і розбіжності в розумінні завдань соціально-педагогічного супроводу, які можуть обмежити ефективність педагогічної взаємодії між вчителем і соціальним педагогом.

Вчитель та соціальний педагог виконують різні функції і завдання, але їхня спільна робота повинна бути спрямована на досягнення спільної мети – розвитку та самореалізації здобувачів освіти. Взаємодія між ними може бути недостатньою, що у свою чергу може негативно впливати на якість соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти та на розвиток соціальної компетентності педагогічних працівників. Адже у Концепції «Нова українська школа» зазначено, що соціальна компетентність пояснюється як уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття (Нова українська школа, 2016).

Таким чином, потрібно ретельно проаналізувати проблему педагогічної взаємодії між вчителем і соціальним педагогом в закладах загальної середньої освіти, зокрема в контексті розвитку соціальної компетентності вчителів, і виявити шляхи поліпшення цієї взаємодії з метою забезпечення якісного соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Аналіз досліджень. Проблему педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти досліджувало багато науковців, а саме Г. Калініна, І. Калініченко, Г. Ковганич, Н. Коротун, О. Коханова, Т. Кравчинська, О. Литвиненко, М. Малюга, О. Петрова, В. Пилипенко, С. Синявський, О. Топузов, І. Формоляк, О. Шевченко, С. Яланська та інші.

Ці науковці працюють над різними аспектами педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу, а саме взаємодія між вчителем та здобувачем освіти, взаємодія між вчителем та батьками, взаємодія між педагогами та адміністрацією школи, взаємодія між педагогами та іншими учасниками освітнього процесу. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, у педагогічній теорії та

практиці не приділяється достатньо уваги проблеми педагогічної взаємодії між вчителем та соціальним педагогом для забезпечення якісного соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти та її вплив на соціальну компетентність педагогічних працівників.

Таким чином, необхідно звернути більше уваги на дослідження та вивчення проблеми педагогічної взаємодії між вчителем та соціальним педагогом в контексті забезпечення якісного соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти. Потрібно розглянути різні аспекти цієї взаємодії, включаючи ефективні комунікаційні стратегії, взаємодопомогу, спільне планування та організацію діяльності, а також розвиток спільних цілей і підтримку взаємного професійного зростання. Це може сприяти покращенню якості соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти та розвитку соціальної компетентності педагогічних працівників.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану проблеми педагогічної взаємодії між вчителем і соціальним педагогом та їх впливу на соціальну компетентність педагогічних працівників.

Виклад основного матеріалу. Сучасне освітнє середовище постійно змінюється під впливом соціально-економічних перетворень, технологічного прогресу та розвитку суспільства. Ці зміни ставлять перед педагогічною спільнотою нові виклики, пов'язані з соціалізацією та становленням особистості здобувачів освіти. У такому контексті, питання про педагогічну взаємодію між вчителем та соціальним педагогом набуває особливого значення.

Взаємодія між вчителем і соціальним педагогом у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) відіграє важливу роль у формуванні гармонійного та ефективного освітнього середовища. Вона передбачає встановлення продуктивної комунікації, спільні зусилля, взаємодопомогу та підтримку між цими педагогічними працівниками. Плідна педагогічна взаємодія між вчителем і соціальним педагогом сприяє покращенню якості соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти, а також розвитку соціальної компетентності педагогічних працівників. Адже ця взаємодія сприяє поглибленню розуміння соціальних проблем, формуванню нових підходів та стратегій соціальної роботи зі здобувачами освіти. Цей процес вдосконалює навички ефективного спілкування, розуміння індивідуальних потреб та особливостей здобувачів освіти, а також сприяє розвитку емпатії, толерантності та вміння конструктивно вирішувати конфлікти.

Представлена робота базується на результатах соціологічного дослідження «Соціальна робота зі здобувачами освіти, які опинилися або можуть опинитися у складних життєвих обставинах», проведеного аспіранткою Української інженерно-педагогічної академії Дворник О.М. кафедри «Кращезнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук», з метою визначення сучасного стану педагогічної взаємодії між вчителями та соціальними педагогами щодо соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти сільських/селищних та міських ЗЗСО, які опинилися або можуть опинитися у складних життєвих обставинах.

Основним методом збору первинної інформації було анкетування. Цим методом опитані **1009** педагогічних працівників, які викладають у 5–11 класів ЗЗСО. Опитування проводилося серед освітян у ЗЗСО селищ та міст Львівської, Київської областей, а також шкіл м. Харкова.

Наведемо **основні соціально-демографічні показники об'єкту дослідження** (таблиця 1).

Під час аналізу соціально-демографічних показників об'єктів дослідження можна помітити деякі відмінності між сільськими/селищними школами (далі – сільськими школами) та міськими школами України:

1. Сільські школи виявляються більш гендерно рівними, оскільки в них працює майже на 5,0 % більше вчителів чоловічої статі, ніж у міських школах. Це може свідчити про те, що в сільських спільнотах вчителі не обмежуються стереотипами про жіночу професію, і чоловіки відчують себе більш комфортно у викладацькій ролі. Різниця в гендерному складі педагогічних працівників може створювати різні соціально-психологічні динаміки у шкільному колективі. У сільських школах, де більше вчителів чоловічої статі, може скластися інша атмосфера спілкування та взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, що може впливати на сприйняття та поведінку здобувачів освіти.

2. У міських школах спостерігається на 5,2 % менше педагогічних працівників у віці понад 60 років, але також на 2,0 % менше молодих спеціалістів у віці від 20 до 30 років. Це може вказувати на проблему заміщення старшого педагогічного складу в міських школах молодими фахівцями, що може впливати на стабільність та розвиток шкіл. Разом з цим, наявність молодих та досвідчених вчителів може створювати можливості для обміну знаннями та досвідом між ними. Молоді спеціалісти можуть навчатися від досвідчених колег і отримувати цінні поради щодо педагогічної практики. З іншого боку, досвідчені

Основні соціально-демографічні показники об'єкту дослідження

	вчителі сільських/селищних шкіл (n=320 осіб)		вчителі міських шкіл (n=689 осіб)	
	Кількість осіб	% від загальної кількості	Кількість осіб	% від загальної кількості
стать				
чоловіки	39	12,2	50	7,3
жінки	281	87,8	639	92,7
Вік (років)				
20-30	23	7,2	63	9,1
31-40	96	30,0	148	21,5
41-50	96	30,0	215	31,2
51-60	82	25,6	174	25,3
Більше 60	23	7,2	89	12,9
Освіта:				
педагогічна фахова передвища (молодший бакалавр)	12	3,8	8	2,6
перший (бакалаврський) рівень педагогічної вищої освіти (бакалавр)	36	11,3	47	6,8
другий (магістерський) рівень педагогічної вищої освіти (магістр/спеціаліст)	268	83,7	596	86,5
третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень педагогічної вищої освіти (кандидат/доктор наук)	2	0,6	18	2,6
не маю педагогічної вищої освіти	2	0,6	10	1,5
Стаж роботи				
Менше 3-х років	13	4,1	43	6,3
від 3-х до 10-ти років	39	12,2	95	13,8
від 11 до 20 років	94	29,4	145	21,0
від 21 до 30 років	99	30,9	202	29,3
більше 31 років	75	23,4	204	29,6
Посада				
Директор	9	2,8	4	0,6
Заступник директора	14	4,4	31	4,5
Вчитель	280	87,6	620	90,0
Соціальний педагог	9	2,8	14	2,0
Практичний психолог	7	2,1	13	1,9
Асистент учителя	1	0,3	7	1,0

педагогічні працівники можуть бути наставниками та підтримкою для молодих вчителів, сприяючи їхньому професійному зростанню.

3. Міські школи мають менше педагогічних працівників з педагогічною фаховою передвищою освітою (молодший бакалавр), на 1,2 %, першим (бакалаврським) рівнем педагогічної вищої освіти, на 4,5 %. Також виявлено більшу кількість вчителів без педагогічної вищої освіти та освітян з третім рівнем педагогічної вищої освіти. Це показує різницю у кваліфікації та підготовці педагогічних кадрів між міськими та сільськими школами. Така різниця у рівні педагогічної освіти та кваліфікації може впливати на педагогічну взаємодію

між вчителями та соціальним педагогом та розвиток соціальної компетентності педагогічних працівників. Вчителі з різним рівнем освіти можуть мати різні підходи до навчання та виховання, що може впливати на якість соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

4. Сільські школи мають на 6,2 % менше вчителів зі стажем роботи понад 31 рік, але на 8,4 % більше освітян зі стажем роботи від 11 до 20 років. Тобто в сільських школах відбувається зміна покоління вчителів, де досвідчені педагоги поступово виходять на пенсію, але в той же час кількість педагогічних працівників, стаж роботи яких менше трьох років, на 2,2 % менший ніж міських школах.

Слід зазначити, що досвідчені вчителі мають більш розвинені навички в управлінні класом, вирішенні конфліктних ситуацій та спілкуванні зі здобувачами освіти. Малодосвідчені вчителі можуть потребувати додаткової підтримки та допомоги в організації освітнього процесу та надання соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Враховуючи ці відмінності між сільськими та міськими школами, важливо розробити стратегії та політики, спрямовані на покращення роботи ЗЗСО у всіх регіонах. Необхідно забезпечувати гендерну рівність у всіх школах, залучати молодих фахівців до педагогічної сфери, підтримувати професійний розвиток педагогічних працівників та забезпечувати стабільний педагогічний склад для забезпечення якісних освітніх послуг всім здобувачам освіти незалежно від їх місця проживання.

Тому для забезпечення якісних освітніх послуг всім здобувачам освіти, незалежно від місця проживання, необхідно розвивати і підтримувати роботу усіх освітян, а особливо педагогічних працівників, які виконують обов'язки класного керівника. Саме класний керівник сприяє соціалізації здобувачів освіти, створюючи сприятливий мікроклімат в класі та допомагаючи їм у вирішенні особистісних питань.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.09.2000 № 434 «Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти» (зі змінами) (Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти, 2000), класний керівник відіграє важливу роль у загальному розвитку та вихованні учнів. Однією з основних функцій класного керівника є соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти. Це означає, що класний керівник не лише надає академічну підтримку, але й створює сприятливу соціальну атмосферу в класі, допомагає учням у вирішенні побутових питань та формує їх особистісні якості та соціальну компетентність. Слід зазначити, що відповідно до зазначеного вище наказу на педагогічного працівника або на досвідченого майстра виробничого навчання, за його згодою, керівником ЗЗСО покладаються обов'язки класного керівника і не можуть бути припинені до закінчення навчального року. Тобто кожний педагогічний працівник ЗЗСО, який має педагогічну освіту або відповідну професійну освіту та професійно-педагогічну підготовку, здійснює педагогічну діяльність, фізичний та психічний стан здоров'я якого дозволяє виконувати обов'язки класного керівника, стає класним керівником.

Під час проведення дослідження з'ясовано кількість педагогічних працівників, які виконують або виконували обов'язки класного керівника упродовж своєї педагогічної діяльності. На запитання: «Чи виконували(єте) Ви обов'язки класного керівника?» отримано наступні результати, які проаналізовані відповідно до географії проведення опитування (таблиця 2), стажу роботи педагогічних працівників (рисунок 1), також окремо проаналізовано залученість соціальних педагогів до виконання обов'язків класного керівника та чи виконують ці обов'язки вчителі, які не мають вищої педагогічної освіти (рисунок 2).

За результатами дослідження встановлено, що значна частина вчителів як сільських, так і міських ЗЗСО мають досвід класного керівництва. Це свідчить про поширеність додаткових обов'язків класного керівника серед педагогічних працівників. Враховуючи це, можна припустити, що наявність такого досвіду може створювати сприятливі умови для педагогічної взаємодії між вчителем та соціальним педагогом. Здатність вчителя виконувати функції класного керівника може сприяти покращенню комунікації, співпраці та взаєморозуміння між цими педагогічними працівниками. Такий досвід може сприяти розширенню спектру можливостей для спільної роботи вчителя та соціального педагога у сфері соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Також з'ясовано, що лише на 1,3 % менше вчителів сільських шкіл були або зараз є класним керівником. Це пов'язано з тим, що в сільських школах кількість учнів, що здобувають освіту, менша, що впливає на розмір мережі класів. Зменшена кількість учнів у класі створює більші можливості для вчителя та соціального педагога здійснювати індивідуальну роботу, сприяти соціальній адаптації, розв'язувати проблеми та надавати емоційну та академічну підтримку. Тобто зменшена кількість учнів у класах створює більше можливостей для ефективної педагогічної взаємодії між вчителем та соціальним педагогом. Це позитивно впливає на якість соціально-педагогічного супроводу та розвитку дитини (Біличенко, 2016: 25).

Проведене опитування показує прямо пропорційну залежність стану виконання обов'язків класним керівником до стажу роботи вчителя в закладі загальної середньої освіти, а саме чим довше педагогічний працівник працює в школі тим більша вірогідність того, що освітянин буде виконувати обов'язки класного керівника. Тобто майже кожний вчитель, який працює в ЗЗСО виступав або виступає у ролі класного керівника. Але слід відзначити, що близько 36 % мало-

досвідчених педагогічних працівників (стаж роботи менше трьох років) керівники ЗЗСО призначають класними керівниками та близько 36 % найбільш досвідчених освітян (стаж роботи більше 31 року) зараз виконують функціональні обов'язки класного керівника. Це свідчить про велику кількість класів у ЗЗСО, особливо які знаходяться в адміністративних центрах, у зв'язку з чим керівник закладу освіти повинен призначати класними керівниками як недосвідчених вчителів, у тому числі без педагогічної освіти, та навіть фахівців психологічної служби закладу освіти, так і педагогічних працівників у поважному віці, які у зв'язку зі своїм віком не можуть якісно здійснювати соціально-педагогічний супровід.

На підставі зазначеного вище нами проаналізовано стан виконання обов'язків класного керівника вчителів, які не мають вищої педагогічної освіти та окремо соціальних педагогів, адже соціальних педагог – це основний працівник ЗЗСО в частині реалізації та координації роботи педагогічних працівників щодо здійснення соціально-педагогічного

супроводу здобувачів освіти, надання рекомендацій педагогічним працівникам, у тому числі, які виконують обов'язки класного керівника.

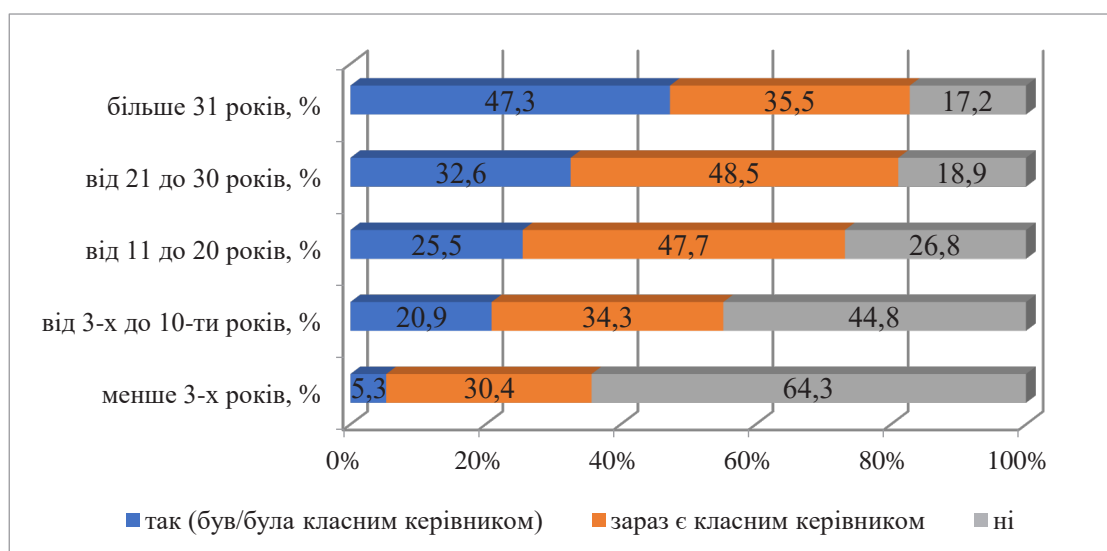
Аналіз отриманих результатів дозволив з'ясувати, що не дивлячись на великий обсяг роботи соціального педагога у закладі освіти з питань проведення роз'яснювальної роботи з педагогічними працівниками щодо організації якісного соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти більше 20 % соціальних педагогів виступають або виступали у ролі класного керівника. Збільшення педагогічного навантаження на соціального педагога впливає на такі важливі аспекти, а саме:

- зменшення можливостей для плідної педагогічної взаємодії та професійного розвитку вчителів, адже будучи класним керівником, соціальний педагог може бути зайнятий багатьма обов'язками та завданнями, що може призвести до розділення часу та ресурсів;
- негативний вплив на якість соціально-педагогічного супроводу та розвитку соціальної компетентності вчителів, оскільки вони можуть не

Таблиця 2

Кількість педагогічних працівників, які виконували або виконують обов'язки класного керівника в ЗЗСО в розрізі географії проведення опитування

	вчителі сільських та селищних шкіл (n=320 осіб)		вчителі міських шкіл (n=689 осіб)	
	Кількість осіб	% від загальної кількості	Кількість осіб	% від загальної кількості
Так (був/була класним керівником)	102	31,9	220	31,9
Зараз є класним керівником	131	40,9	291	42,2
Ні	87	27,2	178	25,8

Рис. 1. Кількість педагогічних працівників, які виконували або виконують обов'язки класного керівника в ЗЗСО

отримати необхідну підтримку та настанови від соціального педагога;

– відсутність достатнього часу та енергії для ефективної педагогічної взаємодії з іншими вчителями та для власного професійного розвитку.

Соціальний педагог відіграє надзвичайно важливу роль у здійсненні педагогічними працівниками соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти у ЗЗСО. Він забезпечує психологічну, соціальну та педагогічну підтримку усіх учасників освітнього процесу, а також сприяє інтеграції та адаптації здобувачів освіти до освітнього середовища. Його педагогічна взаємодія з вчителями сприяє розвитку їх соціальної компетентності та покращенню якості освітніх послуг для здобувачів освіти. Тому наявність соціального педагога в кожному ЗЗСО є критично вагомим для успішності та добробуту здобувачів освіти.

За допомогою нашого дослідження нами проаналізовано реальний стан забезпечення соціальними педагогами закладів загальної середньої освіти як у сільських школах, так і у міських, що зазначено у таблиці 3. Педагогічним працівниками було поставлено питання: «Чи працює у Вашій школі соціальний педагог?».

Отримані результати показали, що стан забезпечення соціальними педагогами сільських шкіл катастрофічно низький, лише 31 % педагогічних працівників цих шкіл відмітили, що в школі працює соціальний педагог. В міських школах цей показник більший на 40 %, але в той же час і навантаження на соціального педагога, який працює в міській школі у п'ять разів більше, ніж у

сільських/міських школах, адже умовою введення посади соціального педагога на 0,5 ставки є кількість учнів за мережею до 499 учнів, а в сільських школах – при кількості 100 учнів і більше 90 (Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти, 2010). Тому стан забезпечення соціальними педагогами як в міських, так і в сільських школах є дуже низьким. Це призводить до обмеженого доступу учителів до професійної підтримки та консультування, що може сприяти недостатньому розвитку їх соціальної компетентності. Відсутність соціальних педагогів у ЗЗСО може позначитися на якості педагогічної взаємодії між педагогічними працівниками, так як вчителі більш вразливі до проблем та потреб учнів, але не матимуть достатньої підтримки для їх вирішення. Крім того, недостатня кількість соціальних педагогів може призвести до перевантаження тих, хто працює в міських школах, що може негативно вплинути на якість їх роботи та ефективність соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Розуміння основних понять щодо соціально-педагогічного супроводу та виконання власних функціональних обов'язків є важливим елементом для забезпечення якісної педагогічної взаємодії і створення сприятливого середовища для розвитку соціальної компетентності учителів і надання якісних освітніх послуг учням.

Розуміння педагогічними працівниками поняття «соціальний захист дітей у школі» є важливим для належного виконання їх функціональних обов'язків у сфері соціально-педагогіч-

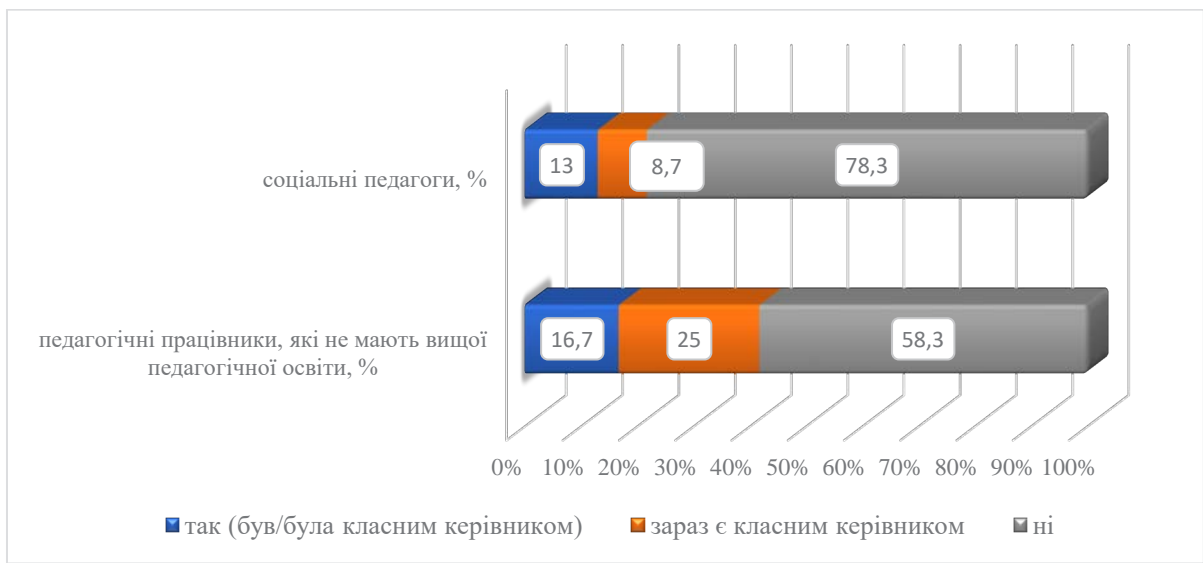

Рис. 2. Кількість педагогічних працівників без вищої педагогічної освіти та соціальних педагогів, які виконували або виконують обов'язки класного працівника

ного супроводу учасників освітнього процесу. Оскільки педагоги зможуть більш ефективно виконувати свої обов'язки, сприяючи соціальному розвитку та забезпечуючи безпеку й добробут учнів у навчальному середовищі. З метою з'ясування рівня розуміння цього поняття, педагогічним працівникам було запропоновано питання: «На Вашу думку, що розуміється під поняттям соціальний захист дітей у школі?» та надано такі варіанти відповідей:

А – заходи, направлені на поліпшення соціально-економічних, медичних, психолого-педагогічних, правових умов, що забезпечують рівень життя дітей та їх розвиток;

Б – діяльність держави, що спрямована на забезпечення формування й розвиток здобувачів освіти, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті (Болотіна, 2000: 36);

В – це комплекс організаційно-правових, економічних, соціальних, психолого-педагогічних заходів спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту дітей пільгових категорій за конкретних економічних умов.

Перший і третій варіанти відповіді відрізняються у підході до соціального захисту дітей у школі, хоча мають подібний сенс. У першому варіанті підкреслюється необхідність забезпечення соціального захисту всіх здобувачів освіти, незалежно від того, чи належать вони до пільгових категорій чи ні. У третьому варіанті підкреслюється необхідність соціального захисту лише дітей, що належать до пільгових категорій. Другий варіант відповіді надає загальне визначення поняття «соціальний захист», яке було запропоноване дослідницею Н. Болотіною (Болотіна, 2000: 36).

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про освіту», держава здійснює соціальний захист здобувачів освіти у випадках, передбачених законодавством, незалежно від їх соціального статусу (Про освіту, 2017). Отже, правильною відповіддю на це питання є перший варіант, який підкреслює

необхідність забезпечення соціального захисту всіх здобувачів освіти.

Під час дослідження з'ясовано, що майже половина (43 %) педагогічних працівників ЗЗСО вважають, що соціального захисту потребують лише діти пільгових категорій, це свідчить про дуже низький рівень обізнаності педагогічних працівників у розумінні поняття «соціальний захист дітей». Тільки 39 % педагогічних працівників розуміють, що таке соціальний захист дітей. Адже відсутність знань та розуміння цього поняття може призвести до негативних наслідків, таких як до пропуску проблемних сигналів і недостатнього реагування на складні ситуації, з якими зіштовхуються діти, неефективності соціально-педагогічного супроводу та недостатньої координації та співпраці з представниками психологічної служби школи (соціальним педагогом та практичним психологом) (Дворник, 2022: 40).

З метою встановлення стану педагогічної взаємодії між вчителями та соціальними педагогами, беручи до уваги низький стан забезпечення соціальними педагогами в ЗЗСО, нами проаналізовано результати відповіді на зазначене вище питання у розрізі закладів освіти, де працює соціальний педагог, та закладів освіти, де є вакансія на цю посаду. Разом з цим дослідили стан розуміння визначення «соціальний захист дітей у школі» безпосередньо соціальними педагогами, які брали участь в анкетуванні. Це дозволяє оцінити стан розуміння термінології соціально-педагогічного супроводу серед соціальних педагогів, що в свою чергу сприяє створенню якісної педагогічної взаємодії між ними та вчителями. Тільки при належному розумінні понять соціально-педагогічного супроводу всіма учасниками освітнього процесу можна забезпечити якісну педагогічну взаємодію між вчителем та соціальним педагогом, що сприятиме поліпшенню якості освітніх послуг для здобувачів освіти та розвитку соціальної компетентності педагогічних працівників. Результати відповідей зазначені на рисунку 3.

З'ясовано, що рівень обізнаності педагогічних працівників в розумінні поняття «соціальний

Таблиця 3

Результати відповіді на питання «Чи працює у Вашій школі соціальний педагог»

	вчителі сільських/селищних шкіл (n=320 осіб)		вчителі міських шкіл (n=689 осіб)	
	Кількість осіб	% від загальної кількості	Кількість осіб	% від загальної кількості
Так	99	30,9	495	71,8
Ні	193	60,3	157	22,8
Не знаю	28	8,8	37	5,4

захист дітей» в тих школах, де працює соціальний педагог та де є вакансія на цю посаду, майже не відрізняється. Це свідчить про неякісну педагогічну взаємодію між соціальним педагогом та вчителем та відсутність тісної співпраці з соціальними педагогами. Рівень обізнаності педагогічних працівників щодо поняття «соціальний захист дітей в школі» є важливим фактором для забезпечення якісної педагогічної взаємодії між вчителем та соціальним педагогом та ефективного соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу. Якщо педагоги не мають належного розуміння цього поняття, це може негативно позначитися на їх здатності надавати адекватну підтримку та захист дітей у школі. Відсутність належного розуміння цього поняття також може перешкоджати спільній роботі між вчителями та соціальними педагогами у вирішенні соціальних проблем та потреб учнів.

Але дуже тривожна ситуація виявилась щодо розуміння поняття «соціальних захист дітей в школі» безпосередньо соціальних педагогів, яка виявилась на 5 % нижчою від результатів відповідей педагогічних працівників, в ЗЗСО яких працює соціальний педагог. Це свідчить про недостатню обізнаність соціальних педагогів в частині законодавчих документів України щодо здійснення соціально-педагогічного супроводу, та постійне збільшення кількості дітей пільгових категорій, які перебувають на обліку у закладі освіти, у зв'язку з чим навантаження на соціального педагога збільшується в рази. Слід зазначити, що недостатнє розуміння поняття «соціальний захист дітей в школі»

серед соціальних педагогів може призвести до неправильного визначення пріоритетних напрямків роботи, неефективного вирішення соціальних проблем здобувачів освіти та недостатнього надання підтримки тим, хто цього потребує. Така ситуація може також ускладнити спільну роботу між соціальними педагогами та іншими педагогічними працівниками, оскільки розбіжність у розумінні поняття може призвести до непорозумінь та конфліктів у процесі співпраці.

З метою створення безбар'єрного освітнього середовища та надання якісних освітніх послуг, важливим є розуміння безпосередніх функціональних обов'язків кожного вчителя та соціального педагога. Соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти визнається необхідною складовою освітнього процесу, який вимагає координації та тісної співпраці між педагогічними працівниками та представниками психологічної служби ЗЗСО, включаючи соціального педагога (Дворник, 2022: 42).

У контексті зазначеного, респондентам було запропоновано питання щодо того, хто, на їхню думку, має здійснювати соціально-педагогічний супровід дітей пільгових категорій в школі. Варіанти відповідей включали кожного вчителя, заступника директора з навчально-виховної роботи, практичного психолога, соціального педагога та класного керівника.

Закон України «Про освіту» (стаття 3) забезпечує всім здобувачам освіти право на соціальний захист (Про освіту, 2017). Це свідчить про необхідність забезпечення соціально-педагогічного супроводу для всіх здобувачів освіти, незалежно

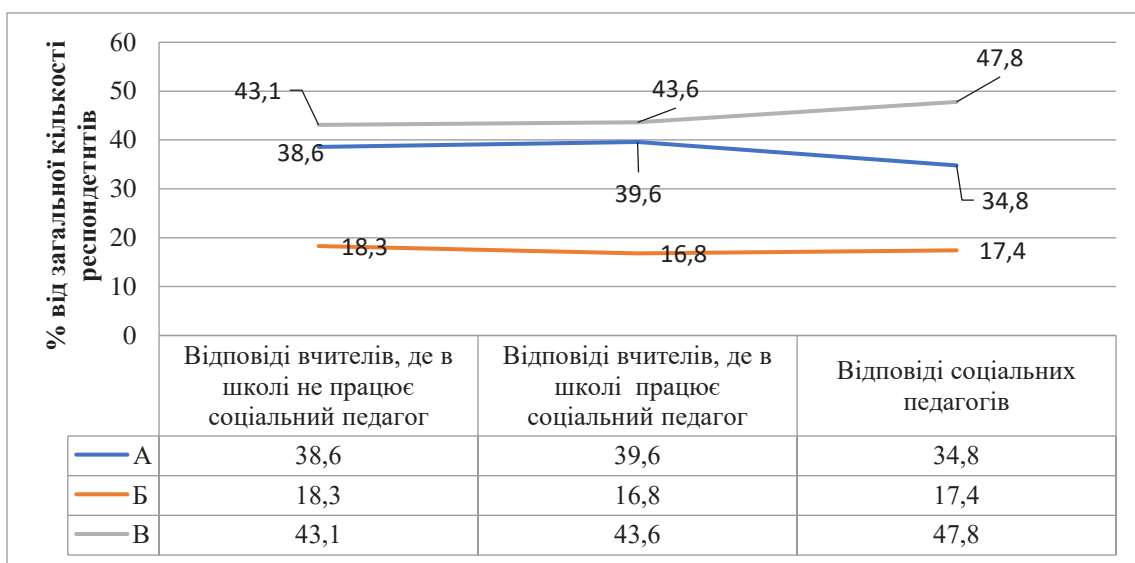

Рис. 3. Обізнаність педагогічних працівників ЗЗСО поняття «соціального захисту дітей» при наявності та відсутності соціального педагога

від наявності пільгових категорій чи їх відсутності. Таким чином, кожен педагогічний працівник ЗЗСО несе відповідальність за здійснення соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

З метою визначення впливу соціального педагога на розуміння функціональних обов'язків педагогічних працівників, результати відповідей на це питання проаналізуємо у розрізі закладів освіти, де педагогічні працівники мають можливість співпрацювати із соціальним педагогом та навпаки. Результати представлені на рисунку 4.

Виявлено, що у школах, де працює соціальний педагог, лише на 11,2 % менше педагогічних працівників вважають, що соціально-педагогічний супровід дітей пільгових категорій є функціональним обов'язком соціального педагога. Це свідчить про те, що наявність соціального педагога в школі впливає на усвідомлення освітян необхідності його ролі в соціально-педагогічному супроводі учнів.

З іншого боку, коли в школі відсутній соціальний педагог, на 3,7 % більше педагогічних працівників вважають, що цю роль повинен виконувати класний керівник, а на 4,4 % більше вчителів вважають, що це відповідальність заступника директора з навчально-виховної роботи. Адже у разі наявності вакансії соціального педагога, його функції покладаються на заступника директора з навчально-виховної роботи відповідним наказом керівника ЗЗСО, який немає достатнього рівня знань щодо соціального захисту здобувачів

освіти, внаслідок чого не може надати рекомендації іншим педагогічним працівникам щодо соціальної педагогічної підтримки учнів.

Цікавим є той факт, що у школах з наявністю соціального педагога на 2,3 % більше вчителів вважають, що соціально-педагогічний супровід дітей пільгових категорій повинен здійснювати кожен вчитель. Це може свідчити про успішну роботу соціальних педагогів в інформуванні педагогічного колективу про важливість і необхідність соціально-педагогічного супроводу для всіх учнів, що сприяє ефективній педагогічній взаємодії між вчителями та соціальними педагогом.

Такий аналіз дозволяє зрозуміти, що наявність соціального педагога в школі сприяє кращому розумінню його ролі і впливає на свідомість педагогічних працівників стосовно соціально-педагогічного супроводу учнів.

Як відомо навантаження на соціального педагога у сільських школах у 5 разів менше ніж у міських школах. Тому щоб виявити різницю в усвідомленні функціональних обов'язків соціального педагога залежно від місця розташування ЗЗСО нами проаналізовано результати відповіді на це питання, враховуючи географію проведення опитування. Додатково, аналіз проведено також у розрізі закладів освіти, де працює соціальний педагог, та навпаки – є вакансія на цю посаду. Це дозволяє встановити, наскільки якісно здійснюється педагогічна взаємодія між вчителем та соці-

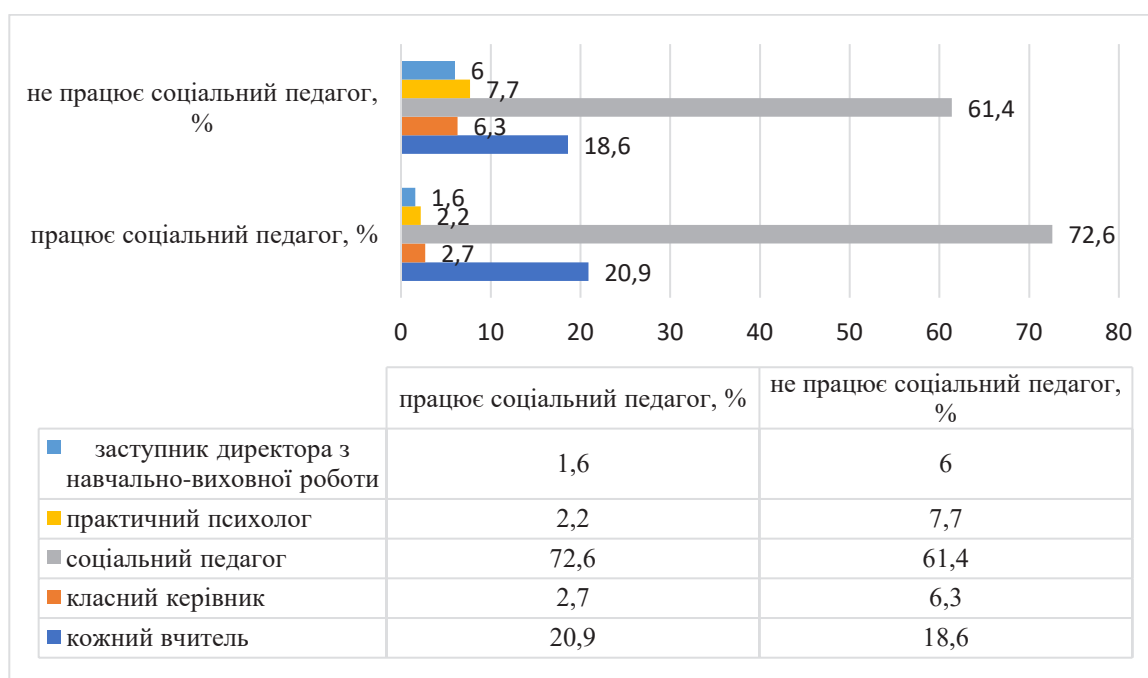

Рис. 4. Результати відповіді на питання «На Вашу думку, хто в школі повинен здійснювати соціально-педагогічний супровід дітей пільгових категорій?»

альним педагогом ЗЗСО і спрямувати подальші зусилля на покращення соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти. Результати відповідей респондентів продемонстровані на рисунку 5.

Аналіз результатів показав, що в сільських школах, де навантаження на соціальних педагогів менше, більше педагогічних працівників вважають, що соціально-педагогічний супровід повинен бути здійснюваний кожним вчителем або класним керівником. Це свідчить про краще усвідомлення власних функціональних обов'язків та функції соціального педагога щодо соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

У міських школах, де навантаження на соціального педагога більше, більша частка педагогічних працівників вважає, що класний керівник повинен здійснювати соціально-педагогічний супровід у разі наявності вакансії соціального педагога. Це пов'язано зі складнішими умовами роботи та великим навантаженням на вчителів у міських школах, що робить більшість з них більш прихильними до перекладання деяких обов'язків на класних керівників. Ця ситуація негативно впливає на якість соціально-педагогічного супроводу та відсутністю можливості розвивати соціальну компетентність як власну, так і здобувачів освіти.

Якісна та своєчасна соціальна-педагогічна підтримка здобувачів освіти тісна педагогічна

взаємодія між вчителями та соціальним педагогом – це головні елементи для створення безпечного освітнього середовища (Про повну загальну середню освіту, 2020). Тобто такого середовища, де здобувачам освіти, які не мають власного соціального досвіду, допомагають вирішити будь-які конфліктні ситуації як між однолітками так і в родині, з метою попередження випадків булінгу (цькування) та складних життєвих обставин. Таке середовище сприяє позитивній соціальній взаємодії, розвитку емоційного і соціального інтелекту, та створює умови для успішної освітньої діяльності та особистісного зростання.

Тому з метою аналізу взаємозв'язку між випадками булінгу (цькування) та наявністю соціально-педагогічної підтримки в школах, нами запропоновано вчителям питання: «Чи стикалися Ви з випадками булінгу (цькування) у школі, де ви працюєте?»

Під час дослідження з'ясовано, що 23 % опитаних педагогічних працівників педагогічних працівників стикалися з випадками булінгу (цькування) в ЗЗСО, де вони працюють. Таким чином питання запобігання булінгу (цькування) в закладах загальної середньої освіти на сьогодні є дуже гострим (Дворник, 2023: 52). Результати відповідей на це питання враховуючи географію опитування проілюстровано на рисунку 6.

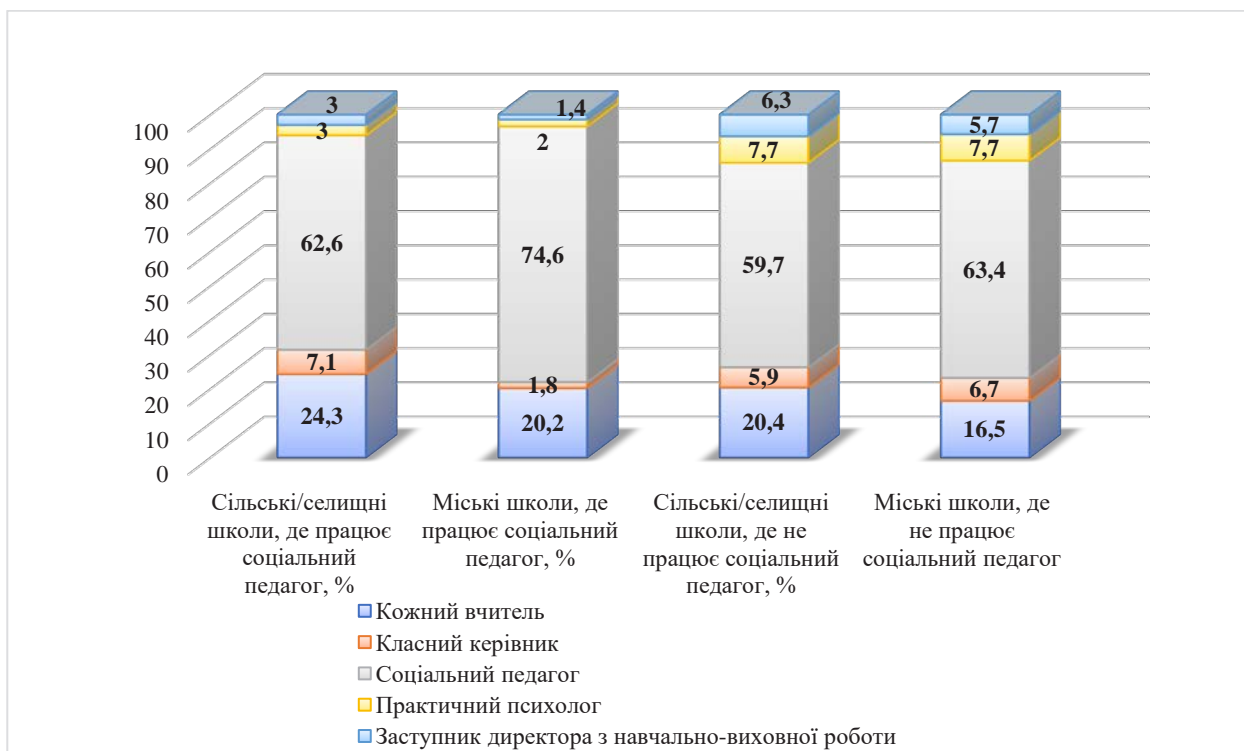

Рис. 5. Результати відповіді на питання «На Вашу думку, хто в школі повинен здійснювати соціально-педагогічний супровід дітей пільгових категорій враховуючи географію проведення опитування?»

Важливо зазначити, що питання запобігання булінгу в закладах загальної середньої освіти на сьогодні є дуже актуальним. Зокрема, в міських школах на 2,2 % більше педагогічних працівників стикалися з випадками булінгу порівняно з сільськими школами. Це може бути пов'язано зі складнішими умовами роботи та великим навантаженням на педагогічних працівників у міських школах, що робить їх більш прихильними до перекладання деяких обов'язків на класних керівників, в тому числі й у сфері соціально-педагогічної супроводу здобувачів освіти, які постраждали від випадків булінгу (цькування).

Слід також зазначити, що знання освітян про проблему булінгу можуть варіюватися. Учителі міських шкіл більш обізнані з даною проблемою, оскільки менше з них вказали відповідь «Не знаю» порівняно з вчителями сільських шкіл. Це пов'язано з доступністю інформації та можливостями професійного розвитку, які можуть бути більш широкими у міських школах.

Аналіз стану безпечного освітнього середовища, виявлення проблем булінгу та сприяння соціально-педагогічній підтримці здобувачів освіти є важливими кроками для покращення ситуації. Для ефективного запобігання булінгу необхідно залучати всіх учасників освітнього процесу – учителів, соціальних педагогів, батьків та учнів – до спільної роботи, навчання емоційним та соціальним навичкам, виявлення та реагування на випадки цькування, а також створення позитивного та підтримуючого середовища для всіх учасників освітнього процесу.

Наступним кроком визначення стану організації безпечного освітнього середовища здійснено в час-

тині попередження складних життєвих обставин (далі – СЖО) у здобувачів освіти. Оскільки «складні життєві обставини» – це обставини фізичного, психологічного, економічного, політичного, медико-екологічного характеру, що призводять до погіршення стану здоров'я, збільшення ризику для життя, зниження міри добробуту та можуть вплинути на розвиток особистості, які особа не може подужати самостійно (Дворник, 2023: 723). Тому своєчасне попередження цих обставин у дітей сприятиме організації безпечного освітнього середовища. Адже у зв'язку з економічними кризами, воєнним конфліктом на території Луганської та Донецької області, а у лютому 2022 року повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, майже все населення України потрапило у СЖО, відповідно до чинників затверджених Законом України «Про соціальні послуги» (Про соціальні послуги, 2019).

Для визначення, чи дійсно в сільських та міських ЗЗСО відбувається збільшення дітей, які опинились у СЖО, нами було задано педагогічним працівникам відповідне питання: «Чи вважаєте Ви, що в школах існує тенденція збільшення кількості, дітей, які вже опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах?». Результати відповідей у розрізі географії опитування педагогічних працівників представлені на рисунку 7.

Результати опитування вказують на тенденцію збільшення кількості дітей, які опинилися або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, як в сільських, так і в міських школах. Це може мати наслідком збільшення педагогічного навантаження на освітян, оскільки вони повинні

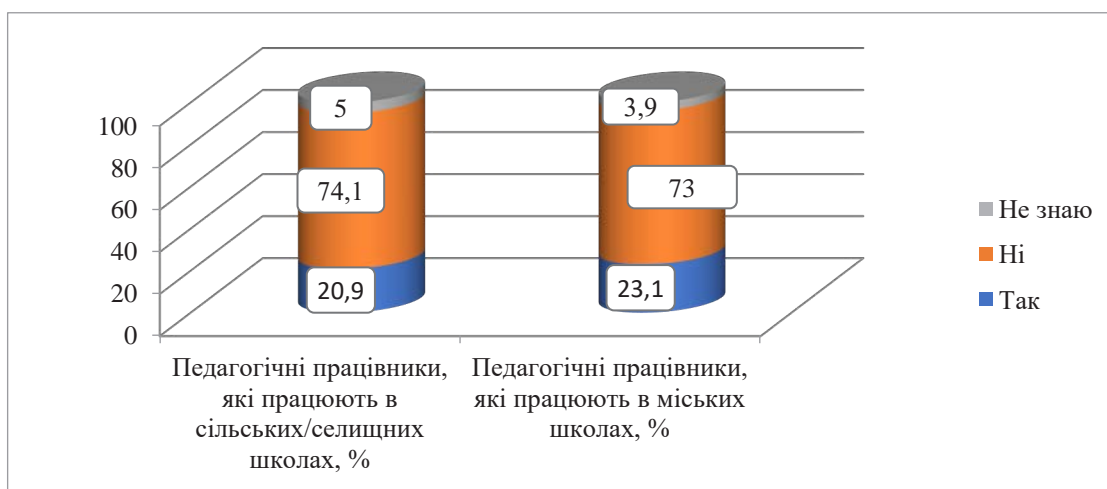

Рис. 6. Результати відповіді на питання «Чи стикалися Ви з випадками булінгу (цькування) у школі, де ви працюєте?» у розрізі географії опитування

забезпечувати соціально-педагогічний супровід здобувачів освіти, які перебувають у СЖО. Це вимагає додаткових зусиль і ресурсів з боку педагогічних працівників та закладів освіти.

Слід зауважити, що важливим елементом успішного запобігання випадкам булінгу (цькування) та попередження СЖО у здобувачів освіти є тісна співпраця всіх учасників освітнього процесу, що включає в себе якісну педагогічну взаємодію між вчителями та соціальним педагогом. Це сприятиме покращенню стану організації безпечного освітнього середовища та розвитку соціальних компетентностей педагогічних працівників та здобувачів освіти. Адже розвиток емоційних та соціальних навичок учнів, виявлення та реагування на випадки цькування і створення позитивного середовища підтримки сприятимуть забезпеченню безпеки та добробуту всіх учасників освітнього процесу.

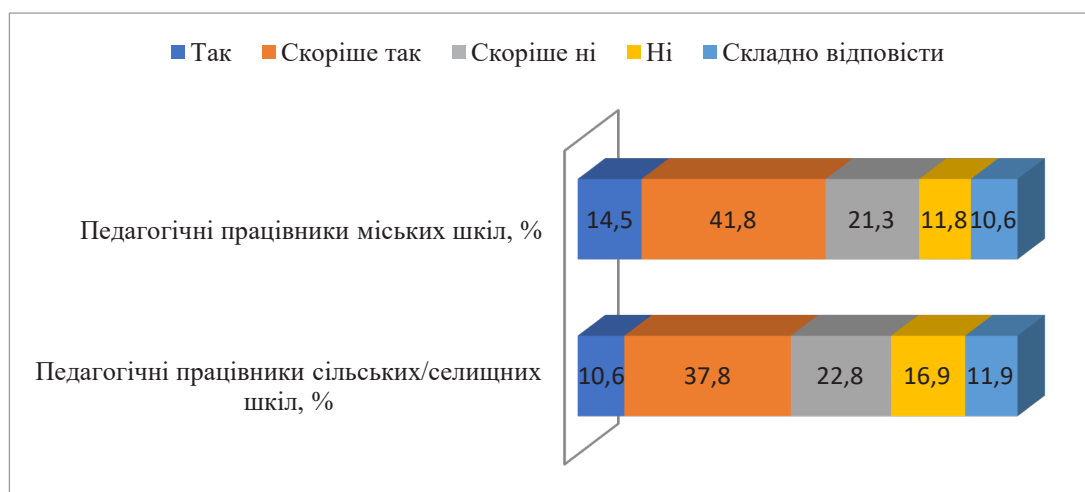
На підставі зазначеного вище можна зробити наступні **висновки**:

Педагогічна взаємодія між вчителем та соціальним педагогом у закладах загальної середньої освіти виявляється надзвичайно важливою для створення безпечного освітнього середовища та забезпечення якісної соціально-педагогічної підтримки здобувачів освіти. Неefективна взаємодія може впливати на якість соціально-педагогічного супроводу, тому вимагає спільних зусиль педагогічних працівників для вирішення цих проблем. Взаємодія вчителя і соціального педагога є ключовим елементом соціалізації здобувачів освіти, сприяючи їхньому особистісному розвитку та забезпечуючи умови для успішної освітньої діяльності. Подальше покращення педагогічної взаємодії потребує спільних

зусиль педагогічних працівників, щоб забезпечити якісну соціально-педагогічну підтримку та розвиток соціальної компетентності вчителів у сучасному освітньому середовищі.

Під час дослідження виявлено відмінності між сільськими та міськими школами в Україні. Сільські школи характеризуються більш гендерно рівним складом вчителів, меншою кількістю молодих та старших педагогічних працівників, а також різним рівнем педагогічної кваліфікації та стажем роботи. Міські школи, зі свого боку, мають більше вчителів з педагогічною освітою, менше вчителів чоловічої статі та старшого педагогічного складу. Ці відмінності потребують уваги при розробці політик та стратегій для покращення освіти в обох типах шкіл. Зокрема, важливо забезпечити гендерну рівність, повернути молодих вчителів до сільських шкіл та підтримувати професійний розвиток усіх педагогічних працівників, зокрема у сфері соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти.

Класний керівник відіграє важливу роль у соціально-педагогічному супроводі здобувачів освіти. Відповідно до результатів опитування, виконання обов'язків класного керівника прямо пропорційно залежить від стажу роботи вчителя в ЗЗСО, де чим довший стаж, тим більше ймовірність, що педагогічний працівник буде виконувати ці обов'язки. Аналіз результатів також виявив, що більше 20 % соціальних педагогів та 41 % педагогічних працівників, які не мають вищої педагогічної освіти, виконують обов'язки класного керівника. Це призводить до зменшення можливостей для плідної педагогічної взаємодії між вчителем та соціальним педагогом та розвитку соціальної компетентності педагогічних працівників, а також

Рис. 7. Результати відповідей на питання «Чи вважаєте Ви, що в школах існує тенденція збільшення кількості, дітей, які вже опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах?» у розрізі географії опитування

збільшення навантаження на соціального педагога, що негативно впливає на їх професійний розвиток. Для поліпшення цієї ситуації та забезпечення якісного соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, необхідні відповідні заходи та увага з боку освітніх установ та відповідних органів.

Результати дослідження підтверджують важливу роль соціального педагога у соціально-педагогічному супроводі учнів у закладах загальної середньої освіти. Втім, стан забезпечення соціальними педагогами є незадовільним як у сільських, так і в міських школах. Катастрофічна мала кількість соціальних педагогів у сільських школах та перевантаження тих, хто працює в міських школах, створюють обмежений доступ вчителів до професійної підтримки та консультування, що може негативно позначитися на розвитку їх соціальної компетентності та якості педагогічної взаємодії. Недостатнє забезпечення соціальними педагогами може також обмежити можливості вирішення проблем та потреб учнів, що може вплинути на ефективність соціально-педагогічного супроводу в ЗЗСО. Отже, необхідні заходи для покращення цієї ситуації, зокрема, збільшення кількості соціальних педагогів у школах та розподіл навантаження відповідно до потреб.

Отримані дані свідчать про низький рівень педагогічної взаємодії та обізнаності щодо основних понять з питань соціального захисту серед педагогічних працівників та соціальних педагогів. Відсутність належного розуміння таких понять ускладнює спільну роботу та може негативно вплинути на здатність педагогічних працівників надавати соціально-педагогічну підтримку та соціальний захист дітей. Необхідно звернути увагу на підвищення обізнаності та покращення комунікації між вчителями та соціальними педагогами. Тільки за умови належного розуміння та спільної роботи можна забезпечити якісну педагогічну взаємодію між вчителем та соціальним педагогом та підвищити ефективність соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу.

Наявність соціального педагога в школі сприяє кращому розумінню його ролі та впливає на свідомість педагогічних працівників щодо соціально-педагогічного супроводу учнів. У сільських школах, де навантаження на соціальних педагогів менше,

педагоги більшою мірою вважають, що соціально-педагогічний супровід повинен бути здійснюватися кожним вчителем. З іншого боку, у міських школах з більшим навантаженням на соціального педагога, більша частка педагогічних працівників схильні перекласти відповідальність соціально-педагогічного супроводу на класних керівників у разі відсутності соціального педагога. Це може негативно впливати на якість соціально-педагогічного супроводу та обмежувати можливості розвитку власної соціальної компетентності. Тому, важливо забезпечити належне усвідомлення ролі соціального педагога серед педагогічного колективу та забезпечити достатню кількість соціальних педагогів у школах для забезпечення якісного соціально-педагогічного супроводу всіх учнів.

Одним з ключових елементів організації безпечного освітнього середовища в ЗЗСО є успішне запобігання випадкам булінгу (цькування) та попередження складних життєвих обставин за допомогою якісної та своєчасної соціально-педагогічної підтримки здобувачів освіти, тісної педагогічної взаємодії між вчителями та соціальним педагогом. Це сприятиме покращенню організації безпечного освітнього середовища та розвитку соціальних компетентностей педагогічних працівників та здобувачів освіти. Аналіз сучасного стану виявив актуальність питання запобігання булінгу (цькування) та тенденцію збільшення кількості дітей, які опинились або можуть опинитися у складних життєвих обставинах, в ЗЗСО, а саме виявлення проблеми та залучення всіх учасників освітнього процесу до спільної роботи. Це ставить перед ЗЗСО та педагогами вимогу забезпечити соціально-педагогічний супровід цих дітей та створити безпечне освітнє середовище. Важливим елементом є педагогічна взаємодія між вчителями та соціальними педагогами, яка сприятиме попередженню складних життєвих обставин у здобувачів освіти та розвитку власних соціальних компетентностей. Для досягнення цієї мети необхідні додаткові ресурси, підтримка педагогічних працівників та впровадження комплексних заходів, спрямованих на безпеку та добробут всіх учасників освітнього процесу.

Все це говорить про необхідність розвитку соціальної компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біличенко Г. Соціально-педагогічний супровід розвитку дитини в контексті гуманістичної парадигми освіти. Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка та психологія». педагогічні науки. Дніпро. 2016. Вип. № 1 (11). С. 22-27.

2. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Юридичне видавництво «Право України». Київ, 2000. Вип. № 4. С. 31-37.
3. Дворник О. Концептуалізація поняття «складні життєві обставини» в освітньому середовищі: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 16-18 бер. 2023, Харків, 2023. С. 722-724.
4. Дворник О. Сучасний стан рівня обізнаності вчителів щодо соціально-педагогічного супроводу здобувачів освіти: аналіз результатів. Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. Харків, 2022. Вип. № 72. С. 35-54.
5. Нікільчик С. Педагогічна взаємодія сім'ї і школи як фактор соціалізації молодших школярів: кваліфікаційна робота, рівень вищої освіти – другий (магістерський). Чернівці, 2021. 141 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3752/1/educ_2022_233.pdf.
6. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
7. Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2000 № 434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00#Text>.
8. Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10#Text>.
9. Про освіту. Закон України 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
10. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
11. Про соціальні послуги. Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

REFERENCES

1. Bilychenko H. (2016). Sotsialno-pedahohichnyi suprovid rozvytku dytyny v konteksti humanistychnoi paradyhmy osvity. [Social-pedagogical support of child development within the context of the humanistic paradigm of education] Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu im. Alfreda Nobelia. Seriya «Pedahohika ta psykholohiia»: pedahohichni nauky – Bulletin of Alfred Nobel Dnipropetrovsk University. Series "Pedagogy and Psychology", 1(11). 22-27. [in Ukrainian].
2. Bolotina N. (2000) Pravo liudyny na sotsialne zabezpechennia v Ukraini: problema terminiv i poniat (2000) [The right to social security in Ukraine: issues of terms and concepts] Yurydychne vydavnytstvo "Pravo Ukrainy" – Legal publishing house "Law of Ukraine", 4. 31-37. [in Ukrainian].
3. Dvornyk O. (2023) Kontseptualizatsiia poniattia «skladni zhyttievi obstavyny» v osvitnomu seredovyshchi. [Conceptualization of the notion "difficult life circumstances" within the educational environment] Materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 16-18 ber. 2023, Kharkiv, 2023.– Materials of the 7th International research to practical conference, Kharkiv, Mach 16–18, 2023, 1162. 722-724. [in Ukrainian].
4. Dvornyk O. (2023) Suchasnyi stan rivnia obiznanosti vchyteliv shchodo sotsialno-pedahohichnoho suprovodu zdobuvachiv osvity: analiz rezul'tativ. [Current state of level teacher's awareness regarding social-pedagogical support for educational recipients: analysis of results] Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity: zb. nauk. pr. –Issues of engineering pedagogical education: coll. Of science papers, 72. 35-54. [in Ukrainian].
5. Nikilchuk S. (2021) Pedahohichna vzaemodiia simi i shkoly yak faktor sotsializatsii molodshykh shkoliariv [Pedagogical interaction between family and school as a factor of socialization for younger students] Kvalifikatsiina robota, riven vyshchoi osvity – druhyi (mahisterskyi) – Qualification work, higher education level – second (master's) level. 141 p. https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3752/1/educ_2022_233.pdf. [in Ukrainian].
6. Nova Ukrainska shkola (2016). Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. [New Ukrainian School] – Conceptual foundations of secondary school reform, 40 p. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
7. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro klasnoho kerivnyka navchalnoho zakladu systemy zahalnoi serednoi osvity [On Approval of the Regulation on Class Tutor at an Educational institution in the General Secondary Education System] – Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 06.09.2000 No. 434, (2000) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00#Text>. [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Typovykh shtatnykh normatyviv zakladiv zahalnoi serednoi osvity [On the Approval of Standard Staffing Norms for General Secondary Education Institutions] – Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 06.12.2010 No. 1205, (2010) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10#Text>. [in Ukrainian].
9. Pro osvitu [On Education] – Law of Ukraine as of 05.09.2017 No. 2145-VIII, (2017) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
10. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu [On Complete General Secondary Education] – Law of Ukraine as of 02.11.2021 No. 463-IX, (2020) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian].
11. Pro sotsialni posluhy [On Social Services] – Law of Ukraine as of 17.01.2019 No. 2671-VIII, (2019) (testimony of Verkhovna Rada of Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. [in Ukrainian].